

УДК 711.523

Довганюк А. І.,

*Аспірант кафедри міського будівництва**Київський національний університет будівництва і архітектури*adovganyuk777@gmail.com,[orcid.org/ 0000-0002-8052-9304](https://orcid.org/0000-0002-8052-9304)

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЦЕНТРУ ІСТОРИЧНОГО МІСТА ЧЕРНІВЦІ

Анотація: в статті розглядаються принципи формування архітектурно-просторового середовища історичної частини міста, основні композиційні вузли міста – міський центр. Дана характеристика архітектурно-планувальній організації та об'ємно-просторовому вирішенні загальноміському центру Чернівців, його історичному ядру, системі культурно-побутового обслуговування. Розглядається формування архітектурно-просторового середовища на рівні планувальних, житлових районів, окремих кварталів, напрямки територіального розвитку кварталів, створення підцентрів, відповідно до генерального плану міста.

Ключові слова: архітектурно-просторове середовище, об'ємно-просторова композиція, зона регулювання забудови, функціонально-планувальна структура, історико-архітектурний ареал, загальноміський центр.

Постановка проблеми. Значна частина історичного ядра міста сформувалась на протязі XIX-XX століття під пануванням Австро-Угорської імперії та Королівської Румунії і має цінну історико-архітектурну спадщину, високу щільність забудови, капітальність споруд, майже повна відсутність територіальних резервів, великі транспортні та пішохідні потоки.

Варто виокремити цілий ряд питань, які потребують нагального дослідження і вирішення, а саме:

- аналіз архітектурно-просторових та композиційних рішень житлових районів, кварталів історичного центру міста;
- архітектурно-планувальна організація та об'ємно-просторове - вирішення загальноміського центру Чернівців;
- промислові території, їх вплив на формування міського середовища.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій.

Історико-містобудівні дослідження Чернівців провели та висвітили Коротун І. В. [1] в кандидатській дисертації Принципи і методи архітектурно-планувальної організації ансамблевої забудови, Вечерський В. В., Скібіцька Т. В. та Сердюк О. М. у виданні присвяченому 600-річчю першої

згадки про місто Чернівці в історичних джерелах [2] Біленкова С. В. [3] дослідила стилістичну особливість архітектури міста Чернівці XIX – першої половини XX століть та процес стильової еволюції.

Формування цілей: полягає у визначенні принципів формування соціально-планувальної структури центру історичного міста Чернівці.

Виклад основного матеріалу. Чернівці місто своєрідне. Його архітектурно-просторове середовище формувалося на протязі віків. Прекрасні ансамблі, площі, окремі будинки надають місту своєрідність і неповторність.

Багаті природні дані - горбиста місцевість, наявність ріки, зелених масивів зіграли важливу роль в формуванні силуету міста. Всі ці фактори враховувались при вирішенні планувальної та об'ємно-просторової композиції міста в генплані розвитку (рис. 1, 2).

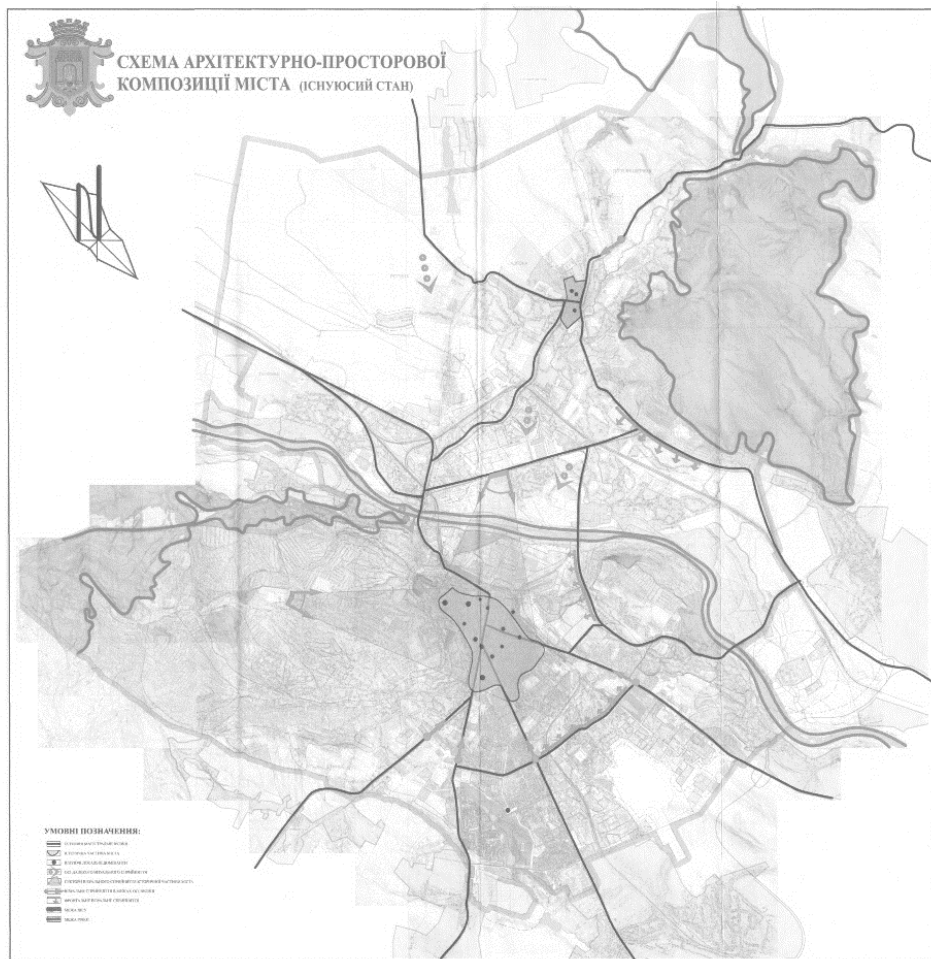

Рис. 1. Схема архітектурно-просторової композиції міста Чернівці (існуючий стан)
(Графічний матеріал містобудівної документації м. Чернівці)

Основною композиційною віссю міста являється р. Прут. З берегів річки відкривається панорама правобережної частини міста. Прекрасно експонується рельєф, силует історичної забудови з її архітектурними

домінантами. Тому при формуванні нових житлових кварталів правобережної та лівобережної частини міста, які попадають в сектори сприйняття панорами міста з цієї основної осі, необхідно строго підходити до таких питань, як:

- вибір типу забудови;
- архітетурне вирішення;
- висотність;
- масштаб.

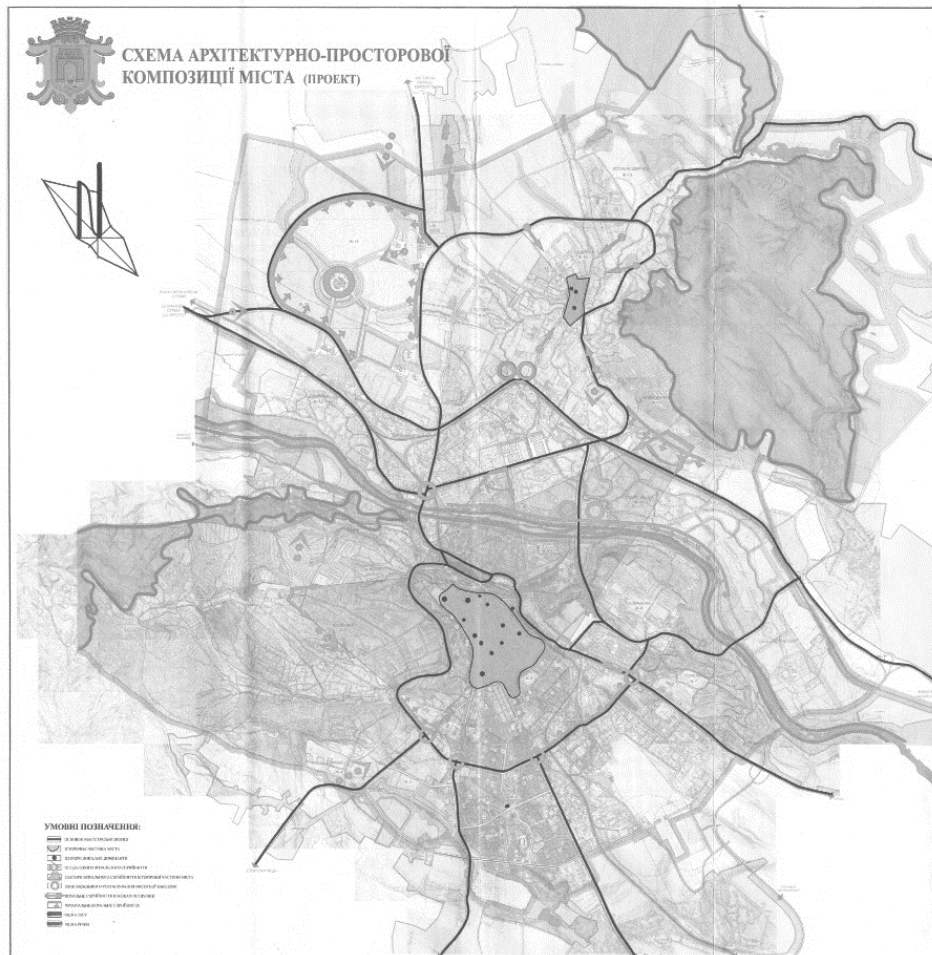

Рис. 2. Схема архітектурно-просторової композиції міста Чернівці (проект)
(Графічний матеріал містобудівної документації м. Чернівці)

Висотність та тип забудови регулюються генпланом міста (рис. 3), а масштаб та архітектурне вирішення на наступних стадіях проектування. Однак при конкретному проектуванні тих чи інших об'єктів в даній зоні в проектній документації повинні бути присутні матеріали, які б відображали, як вписується нова забудова в панораму міста. Особливо це стосується тих кварталів які потрапляють в зону регулювання забудови.

При розробці проекту детального планування (пдп) та проектів забудови, слід основну увагу приділити питанням пошуку індивідуальності в кожному районі, в кожному кварталі.

Особливу роль в створенні індивідуального образу міста, району відіграють композиційні вузли.

Основними композиційними вузлами являються міський центр, центри житлових районів, спеціалізовані центри, набережна р. Прут. Саме ці вузли формують і будуть формувати „обличчя” міста, його індивідуальність.

Велику роль у формуванні архітектурно-просторової композиції міста відіграють масиви зелені, відкриті простори та водоймища, які становлять єдину систему ландшафтно-рекреаційних територій і несуть таке ж естетичне навантаження (крім функціонального та санітарно-гігієнічного) як і архітектурні об'єкти.

І нарешті, промислові території. їх вплив на формування міського середовища великий, тому що займають обширні території, домінують крупними цехами, інженерними спорудами тощо. Особливо це стосується центральної промзони, так як вона примикає до історичного ядра міста. Вид на промзону з видових майданчиків історичної частини міста, справляє гнітюче враження. В зв'язку з цим проектом передбачено включити територію промзони в зону регулювання забудови. Тому при реконструкції підприємств до питання вирішення їх об'ємно-просторової композиції, благоустрою необхідно ставити підвищені вимоги, які б відповідали умовам та рівню забудови в режимних зонах.

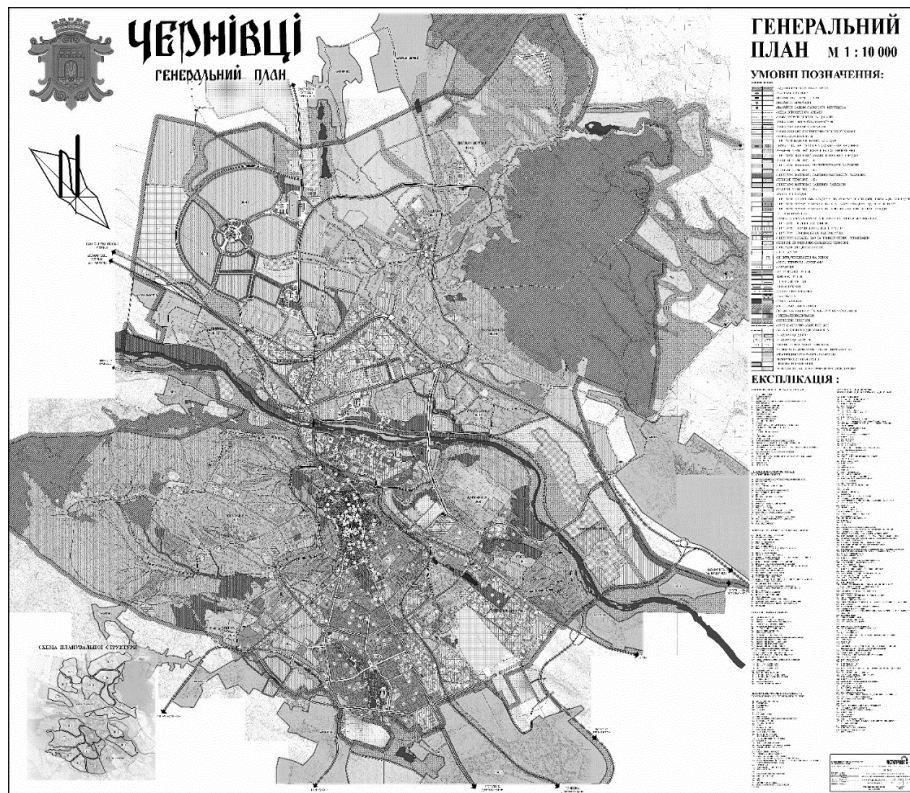

Рис.3. Генеральний план міста Чернівці 2012 року (діючий) [5].

Архітектурно-планувальна організація та об'ємно-просторове вирішення загальноміського центру Чернівців є результатом історичних особливостей формування всього міського плану, його функціонально-планувальної структури, ландшафтно-природних особливостей, а також ролі міста у системі розселення.

В системі розселення місто виступає на кількох структурних рівнях: як центр регіонального рівня (міжобласний), міжрайонного рівня, та як центр міста з прилеглою до нього зоною позаміського розселення.

У межах території міста розміщуються центри обслуговування різного рангу, в яких концентруються установи та підприємства культурно-побутового обслуговування, які обслуговують постійне та тимчасове населення міста та зони його впливу [5].

Система культурно-побутового обслуговування формується ядром загальноміського центру з його підцентрами, центрами планувальних районів та їх підцентрами, системою багатофункціональних транспортно-обслуговуючих вузлів та спеціалізованих центрів, центрами місцевого рівня (житлового району, промислово-виробничої зони), а також розвиненою мережею первинного обслуговування (мікрорайон, квартал).

Переважаюча частина установ і підприємств обслуговування сконцентрована в центральному планувальному районі міста та стиках з периферійними районами міста.

Основний елемент системи загальноміського центру - ядро загальноміського центру розвивається на базі історично-сформованого центру міста. Це територія центральної історичної частини, яка включає історико-архітектурний ареал та квартали оточуючої його історичної забудови.

Центр міста Чернівці, як і всіх історичних міст характерний низкою протиріч та конфліктів на стику нового і старого. Це наявність історичної планувальної структури з своїм масштабом та характером забудови з однієї сторони та транспортною проблемою в центральній частині з другої. Наявність прекрасних пам'ятників архітектури, фонові забудови і ветхого житлового фонду. Висока щільність забудови, мінімум зелених насаджень, відкритих просторів. Поряд з цим роль центру і його функціональних зон зростає. Появляються нові функції. По мірі росту міста навантаження на центр зростає. Виникає необхідність розміщення нових об'єктів загальноміського значення та розширення або будівництво філій існуючих. В історичному ядрі розміщення крупних об'єктів або неможливе з огляду на режимні зони, або потребує значної реконструкції. Тому загальноміський центр пропонується розвивати за межами історичного ядра. Деякі функції, особливо повсякденного обслуговування візьмуть на себе підцентри розташовані на підходах до

загальноміського центру і які формуються переважно крупними закладами торгівлі. Такі підцентри доцільно розміщати в межах обслуговування загальноміськими транспортними магістралями.

Генеральним планом передбачається формування таких підцентрів в південному районі по проспекту Незалежності і в північному районі по вул. Хотинській. Обидві вулиці являються складовими частинами внутрішньої кільцевої магістралі, що знаходиться в процесі формування[5].

За рахунок цього вдається вивільнити центральну історичну частину від надмірних транспортних та людських потоків, залишивши за нею культурну, адміністративну, туристичну, наукову та елітну торгову функції. Разом з тим загальноміський центр, як живий організм теж потребує територіального розвитку по мірі росту міста та його ролі як адміністративного, культурного та туристичного центру.

Територіальний розвиток загальноміського центру передбачається в трьох напрямках, - південному, північному та східному.

В південному напрямку по вул. Сторожинецькій та Червоноармійській.

Ідея розвитку центру в північному напрямку передбачає розкриття його в сторону набережної р. Прут шляхом пробивки зеленого коридору через промзону, влаштування надземного пішохідного переходу через залізничну колію, влаштування фунікульору з нижньої тераси до комплексу резиденції митрополитів.

Проектом Генерального плану Чернівців передбачається розвиток центру в східному напрямку за рахунок освоєння території, зайнятої на даний час кар'єрами глини для цегельного та керамзаводу по вул. Білоруській. Територія може бути використана під поліфункціональний центр, дитячий парк, спортзону та ін. Територія охоплює біля 20 га [5].

Київський інститут історії і теорії архітектури [4] та Львівський "Укрпроектреставрації" розробили історико-архітектурний опорний план (рис. 4), який дає характеристику існуючої забудови центральної частини. Визначені режимні зони, які регулюють ведення будь-яких будівельних робіт. Що стосується капітального ремонту, реконструкції кварталів із зносом ветхих та аварійних будівель, виносу складів, баз, підприємств, зміни функцій, всі ці питання повинні бути вирішені в проекті регенерації центральної частини міста; в першу чергу в межах історико-культурної заповідної території.

Значна частина території ядра зайнята житловою забудовою різних періодів. Територія ядра в даний час в достатній мірі насичена установами і підприємствами обслуговування, в першу чергу, - адміністративно-діловими установами, вищими та середніми учбовими закладами, проектними та науково-дослідними інститутами, культурно-просвітними об'єктами,

культовими спорудами, а також об'єктами торгівлі, громадського харчування та побуту та іншими об'єктами.

В той же час територія ядра загальноміського центру потребує проведення комплексу заходів по підвищенню ефективності її функціонального використання в зв'язку з тим, що значна кількість існуючих об'єктів відноситься до сфери стандартного обслуговування і не відповідає необхідному рівню послуг та є причиною навантаження, яке створює в історичному ядрі центру постійне та тимчасове населення міста, зони впливу, а також значна кількість туристів. При цьому, в зв'язку із значною цінністю історико- архітектурної спадщини, капітальністю та щільністю забудови, майже повною відсутністю територіальних резервів, великими транспортними та пішохідними потоками значні функціонально-територіальні перетворення на території ядра неможливі та недоцільні. Створення підцентрів дає можливість територіально розширити зону активного впливу загальноміського центру і наблизити його до периферійних районів, а також компенсувати функціональну недовантаженість ядра центру шляхом розміщення в підцентрах крупних об'єктів обслуговування, які притягають до себе значні потоки людей. Одночасно з цим розвиток підцентрів забезпечить розвантаження історичного ядра міста від надмірних потоків людей та машинопотоків, переорієнтувавши їх на себе.

Рис.4. Проект коригування історико-архітектурного опорного плану і зон охорони та режимів використання історичних ареалів м. Чернівці. (Виконаний у 2006р. київським інститутом “УКРНДПРОКТРЕСТАВРАЦІЯ”)[4].

По своєму функціональному складу підцентри ядра формуються багатofункціональними, в складі яких віддається перевага крупним торговим об'єктам, об'єктам побуту, та громадського харчування, а також розміщуються адміністративні та ділові установи, готелі, об'єкти культури, спорту.

В складі підцентрів зберігається, або реконструюється існуюча житлова забудова, передбачається перепрофілювання окремих підприємств та виробництв. Об'ємно-просторове рішення при формуванні підцентрів загальноміського центру підпорядковане загальній концепції, направлений на збереження історичного силуету міста, масштабності забудови і характеру архітектурного оздоблення.

Формування підцентрів передбачається на перспективних транспортно-пересадних вузлах основної та допоміжної транспортної системи міста.

Висновки:

Найважливішим композиційним вузлом міста і надалі буде загальноміський центр.

В межах центрального історичного ядра можливе незначне нове будівництво у вигляді окремих споруд та комплексів, добудова окремих об'єктів, за спеціальним погодженням в установленому порядку реставрація та реконструкція.

При цьому повинна бути збережена масштабність історичного простору та композиційна перевага існуючих історичних домінант.

До забудови пред'являються підвищені архітектурно-художні вимоги.

При формуванні просторової композиції велика увага приділяється створенню масштабних середовищ просторів, формуванню середніх та близьких планів, завершенню площ та вулиць.

Яким би місто не було зручним для проживання добре технічно оснащеним, воно не може розглядатися, як повноцінний організм, якщо естетичний рівень архітектурно-просторового середовища не відповідає естетичним запитам мешканців.

Література:

1. Коротун І. В. Принципи архітектурно-планувальної організації ансамблевої забудови // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури//КиївЗНДІЕП//К.-2006.
2. Вечерський В. В., Скібіцька Т. В. та Сердюк О. М. Історико-містобудівні дослідження Чернівців за ред. Вечерського В. В.; відп. за вип. Сердюк О. М. – К.: Фенікс, 2008. – 106 с; 58 іл.

3. Биленкова С. Архитектура Черновиц XIX - первой половины XX века: Исследование стилистических особенностей архитектуры города и процесса её стилевой эволюции. – С - Пб., 2004. С. 315

4. Коригування історико-архітектурного опорного плану і проекту зон охорони пам'яток та визначення меж і режимів використання історичних ареалів м. Чернівці, Том 1/ Вечерський В. В., Шулешко І. В., Скибицька Т. В. Поштаренко Ю. Г., Вечерський Я. В. – Київ: Міністерство культури і туризму України. Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень, 2006. – 164 с.

5. Роботи з виготовлення містобудівної (проектної) документації «Коригування генерального плану міста Чернівців» Частина 1 / Дубина В. І. Сивенька Н. П., Лопушанський М. Р., Голуб І. Д., Теглівець Р. С., Турик В. П., Фролова О. С., Дорохін А. О., Фіалковський С. Я. – Львів: Державний інститут проектування міст «Містопроект», 2012.

Аннотация

Довганюк А. И., аспирант кафедры городского строительства Киевский национальный университет строительства и архитектуры.

Принципы формирования социально-планировочной структуры центра исторического города Черновцы.

В статье рассматриваются принципы формирования архитектурно-пространственной среды исторической части города, основные композиционные узлы города - городской центр. Дана характеристика архитектурно-планировочной организации и объемно-пространственном решении общегородского центра Черновцов, его историческому ядру, системе культурно-бытового обслуживания. Рассматривается формирование архитектурно-пространственной среды на уровне планировочных, жилых районов, отдельных кварталов, направления территориального развития кварталов, создание подцентров, согласно генеральному плану города.

Ключевые слова: архитектурно-пространственная среда, объемно-пространственная композиция, зона регулирования застройки, функционально-планировочная структура, историко-архитектурный ареал, общегородской центр.

Annotation

Dovganyuk A.I. Postgraduate student of the Department of Urban Construction Kiev National University of Construction and Architecture.

Principles forming social-planning structure of the center of the historical city of chernivtsi.

The article deals with the principles of forming the architectural and spatial environment of the historical part of the city, the main composite nodes of the city - the city center.

The main composite axis of the city - the Prut river is considered. From the banks of the river there is a panorama of the right bank of the city. The relief, silhouette of historic buildings with its architectural dominantes is well represented. Therefore, when forming new residential quarters of the right-bank and left-bank part of the city, which fall into the sectors of perception of

panoramas of the city from this main axis, it is necessary to strictly approach such issues as: choice of type of building, architectural decision, altitude, scale.

The main composite nodes are described - city center, centers of residential areas, specialized centers, embankment of the river Prut. These are the nodes themselves that form and shape the "face" of the city, its individuality.

This is a characteristic of the architectural and spatial composition of the city, which are played by greenery, open spaces and reservoirs, which constitute a unified system of landscape and recreational territories and carry the same aesthetic load (except functional and sanitary-hygienic) as well as architectural objects.

The role of industrial territories, of their great influence on the formation of urban environment is described, because they occupy vast territories, dominated by large workshops, engineering structures, etc. A description of the central industrial area is given, since it adjoins the historical core of the city. The view on the industrial zone from the spectacular sites of the historic part of the city, which produces an oppressive impression, is characterized. Therefore, at the time of reconstruction of enterprises to the issue of their solution of the volume-spatial composition, improvement, it is necessary to raise the requirements that would meet the conditions and level of development in the regime zones.

The architectural and planning organization and the spatial solution of the city center of Chernivtsi is highlighted as a result of historical features of the formation of the whole city plan, its functional and planning structure, landscape and natural features, as well as the role of the city in the settlement system.

It is also mentioned that within the territory of the city there are centers of service of different rank, in which concentrates institutions and enterprises of cultural and domestic services, which serve the permanent and temporary population of the city and its zones of influence.

The main element of the city center system - the core of the city center, which develops on the basis of the historically formed city center is described. This is the territory of the central historical part, which includes the historical-architectural area and neighborhoods surrounding its historical development.

The system of cultural and household services is formed by the core of the city center with its sub-centers, the centers of the planning regions and their sub-centers, a system of multifunctional transport and service centers and specialized centers, centers of the local level (residential area, industrial-industrial zone), and also a developed network of primary services microdistrict, quarter).

This is a characteristic of the architectural and planning organization and the volume-spatial solution of the city center of Chernivtsi, its historical core, the system of cultural and domestic services.

Keywords: architectural-spatial environment, volume-spatial composition, developmental zone, functional-planning structure, historical-architectural area, city centr.